

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ОСВІТИ

Збірник матеріалів

**XXVIII підсумкової науково-практичної
конференції викладачів**

24 лютого 2026

Київ 2026

УДК 061.3(063)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ОСВІТИ: Збірник матеріалів XXVIII підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. Т.В. МАРЕНИ, Київ: МДУ, 2026. с. 353

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет вченою радою Маріупольського державного університету (протокол № 9 від 25 лютого 2026 року)

Редакційна колегія:

Голова Марена Т.В., в.о. ректора МДУ, кандидат економічних наук, доцент;

Члени редколегії Безчотнікова С.В., доктор філологічних наук, професор;
Задорожня-Княгницька Л.В., доктор педагогічних наук, професор;
Демидова Ю.О., проректор з науково-педагогічної роботи та молодіжної політики МДУ, кандидат педагогічних наук, доцент;
Калініна С. П., доктор економічних наук, професор;
Константинова Ю. В., кандидат історичних наук, доцент;
Марена Т.В., кандидат економічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи;
Мельничук І. В., кандидат філологічних наук, доцент;
Павленко О.Г., доктор філологічних наук, професор;
Пирлік Н. В., кандидат філологічних наук, доцент;
Романцов В.М., доктор історичних наук, професор;
Сабадаш Ю. С., доктор культурології, професор;
Тарасенко Д. Л., доктор економічних наук, професор.

Збірник містить матеріали XXVIII підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ, яка відбулася 24 лютого 2026 року в Маріупольському державному університеті.

У матеріалах висвітлені актуальні проблеми розвитку міжнародних відносин та зовнішньої політики, філософії та соціології, історії, економіки та менеджменту, права, екології, кібербезпеки, документознавства, культурології, журналістики, філології, літературознавства, методик викладання, педагогіки та психології.

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та здобувачам вищої освіти, а також усім, хто цікавиться сучасними проблемами науки та освіти.

Редакція не несе відповідальності за авторський стиль тез, опублікованих у збірнику.

© Маріупольський державний університет, 2026

Іванова Тетяна,
доктор педагогічних наук, професор, в. о. завідувача кафедри соціальних комунікацій,
Маріупольський державний університет

Іванов Валерій,
президент Академії української преси, доктор філологічних наук, професор,
Інститут журналістики КНУ ім. Тараса Шевченка

Єфремова Оксана,
старший викладач кафедри соціальних комунікацій,
Маріупольський державний університет

ФЕЙКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ. ЇХ РОЗПІЗНАВАННЯ ЖУРНАЛІСТАМИ ТА ПРОТИДІЯ

В умовах повномасштабної війни інформація стає зброєю. Головна мета дезінформації не просто обдурити, а дезорієнтувати суспільство та підірвати державність. Сьогодні інформаційна стійкість журналіста є синонімом національної безпеки, оскільки саме медіа стають першим рубежем оборони проти когнітивних операцій ворога. Розуміння механізмів маніпуляції дозволяє не лише пасивно фіксувати фейки, а й вибудовувати проактивну стратегію захисту ментального здоров'я суспільства.

Яку мету ставлять кремлівські пропагандисти щоб досягти своїх цілей? Це...

- Дискредитація ЗСУ та влади: створення ілюзії «хаосу», «непрофесійності» армії (наприклад, фейки про здачу в полон через власні дрони) та підрив довіри до державних інституцій.
- Створення паніки: поширення хибних чуток про «повну евакуацію» прикордонних міст або «спалахи епідемій», що змушує людей діяти імпульсивно.
- Соціальна дестабілізація: вкиди фейків про «графіки відключень світла» грають на страху перед зимою та побутовою нестабільністю.
- Інформаційний вакуум на ТОТ: на тимчасово окупованих територіях ворог намагається відрізати мешканців від українського контексту та посіяти зневіру у звільненні.

Слід зазначити, що кремль до інформаційної війни готувався завчасно. Ще у 2014 році на конференції НАТО в Україні британський політолог Пітер Померанцев зазначав, що росія витрачає багато ресурсів для інформаційної війни. У своїй книзі «Це не пропаганда» він детально описує, як сучасні режими використовують інформаційний шум, щоб зробити правду

невидимою [1] Російська пропаганда здійснюється за різними формами, використовує різноманітні заходи, впливає на підсвідомість за допомогою наступних психотехнологій:

- Технологія «сендвіча»: Пропагандистські наративи змішуються з корисною побутовою інформацією (гуманітарна допомога, оформлення документів), щоб завоювати довіру.
- Фотофейки та підробка заголовків: використання старих фото (наприклад, фото дитини 2012 року) або редагування заголовків реальних медіа для створення неправдивих новин (кейс про нібито затримання військових з наркотиками на Сумщині).

Рисунок 1

- Канали-двійники: створення Telegram-каналів, що маскуються під офіційні ресурси мерів (кейс Івана Федорова) або місцеві ЗМІ («Типичный Херсон»), використовуючи знайому символіку.

Рисунок 2

- Маніпуляція емоціями: Використання «червоного кольору», знаків оклику та капслоку для привернення уваги до клікбейтних заголовків.

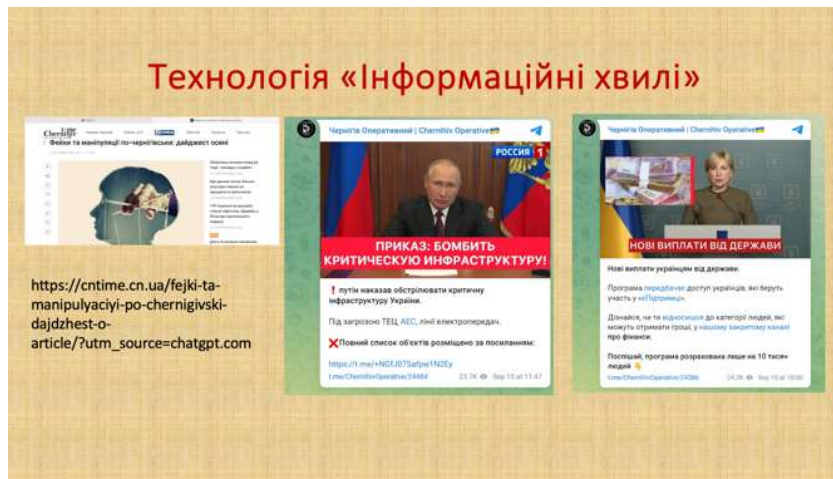

Рисунок 3

Фейки працюють також завдяки експлуатації людської психології та когнітивних упереджень. Оксана Мороз у свої книзі «Нація овочів? Як інформація змінює мислення і поведінку українців» підкреслює, що інформація здатна змінювати не лише мислення, а й фізичну поведінку людей, якщо вона б'є по базових інстинктах [2].

Серед таких технологій наведемо такі:

- Емоційні тригери: страх за життя, тривога через невідомість та недовіра до офіційних джерел роблять людину вразливою до маніпуляцій.
- Упередження підтвердження: люди схильні вірити інформації, яка відповідає їхнім попереднім підозрам або побоюванням.
- Негативне упередження: негативні новини сприймаються гостріше та запам'ятовуються краще, ніж позитивні спростування.

З огляду на це ми розуміємо, що для журналіста фактчекінг це не просто перевірка інформації, а захист його професійної репутації та правди.

За якими методами це можна зробити?

Наведемо щоденний чекліст перевірки Telegram-каналів, який ми радили використовувати журналістам прифронтових редакцій:

1. Аналіз джерела: Перевірка дати створення каналу, анонімності адміністраторів та порівняння з офіційними джерелами.
2. Аналіз контенту: Оцінка тональності (надмірна драматизація) та перевірка медіафайлів через інструменти InVID, TinEye, GoogleReverseImageSearch.
3. Моніторинг активності: Раптові стрибки кількості підписників або ботоподібні коментарі є ознаками маніпуляції.

Алгоритм перевірки конкретного фейку включає наступні кроки:

- Крок 1: Перевірка першоджерела (чи існують подібні дописи на офіційних сторінках установ у Facebook/Telegram).

- Крок 2: Офіційні запити до адміністрацій установ або профільних міністерств.
- Крок 3: Пряма комунікація з представниками організацій (телефонні дзвінки, коментарі директорів).
- Крок 4: Звернення до спеціалізованих центрів (Центр протидії дезінформації, Центри контролю хвороб тощо).

Додамо також, що протидія та методика спростування фейків мають бути оперативними, точними та прозорими. Серед таких методів можна зазначити:

- Редакційні повідомлення: чітке пояснення, чому новина є вигадкою, з наданням контексту (наприклад, пояснення, що рух техніки – це ротація, а не відступ).
- Створення суспільного імпульсу: якісний фактчекінг може впливати на політичні рішення (кейс щодо збереження незалежності НАБУ і САП у липні 2025 року).
- Використання офіційного маркування: заклик до аудиторії довіряти лише каналам із «синьою галочкою» (верифікованим ресурсам).
- Масштабні розслідування: приклад PanamaPapers демонструє, що тривала та ретельна перевірка мільйонів документів (2,6 ТБ даних) дозволяє зберігати гідність та вплив журналістики навіть під колосальним тиском [3].

Більш детальні інструкції щодо верифікації можна знайти у «Практичному посібнику з фактчеку» Олександра Гороховського

Журналісту також допоможуть джерела, які професійно займаються фактчекінгом та верифікацією. Серед таких можна зазначити:

1. StopFake (stopfake.org) – спеціалізується на спростуванні російської пропаганди.
2. VoxCheck (voxukraine.org) – аналітичний проєкт, що перевіряє висловлювання політиків та економічні дані.
3. Центр протидії дезінформації (cpd.gov.ua) – робочий орган РНБО України.
4. По той бік новин – ініціатива з розвінчування маніпуляцій та фейків у соцмережах.
5. НотаЄнота – проєкт, що навчає медіаграмотності через ігрові формати та аналіз ворожих вкидів.
6. Слово і діло (slovoidilo.ua) – портал, що займається перевіркою обіцянок посадовців.
7. БезБрехні (without-lie.info) – ресурс, що спеціалізується на регіональному та загальнонаціональному фактчекінгу.

Зауважимо, що наявність широкого спектра спеціалізованих інструментів та ресурсів для верифікації свідчить про формування в Україні потужної екосистеми протидії

дезінформації. Однак ефективність цих інструментів прямо залежить від готовності кожного журналіста інтегрувати їх у свою щоденну рутину.

Системне використання зазначених платформ разом із дотриманням алгоритмів перевірки створює надійний фільтр, що мінімізує ризики поширення ворожих наративів.

Таким чином, вважаємо, що в умовах війни фактчекінг стає обов'язковим елементом інформаційної гігієни. Журналісти повинні не лише спростовувати окремі факти, а й роз'яснювати механізми маніпуляції, щоб навчити аудиторію самостійно ідентифікувати загрози. Перемога в інформаційній війні залежить від швидкості реакції, точності даних та довіри до офіційних джерел інформації.

Література

1. Померанцев П. Це не пропаганда. Подорож на війну проти реальності / пер. з англ. Київ : Yakaboo Publishing, 2020. 288 с. (дата звернення: 12.01.2026).
2. Мороз О. Нація овочів? Як інформація змінює мислення і поведінку українців. Київ : Yakaboo Publishing, 2020. 288 с. (дата звернення: 12.01.2026).
3. Гороховський О. Фактчек: практичний посібник. Київ : БезБрехні, 2020. 138 с. (дата звернення: 13.01.2026).
4. Медіаосвіта та медіаграмотність : підручник / ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2020. 352 с. (дата звернення: 13.01.2026).
5. Померанцев П. Як виграти інформаційну війну. Пропагандист, який перехитрив Гітлера. Чернівці : Меридіан Черновіц, 2025. 400 с. (дата звернення: 14.01.2026).
6. Царенко Д., Березенко В. Майстерня брехні. Механізми кремлівської дезінформації. Київ : Yakaboo Publishing, 2023. 368 с. (дата звернення: 15.01.2026).
7. Яковлев М. Теорії змов. Як (не) стати конспірологом. Київ : Віхола, 2023. 288 с. (дата звернення: 15.01.2026).
8. Pamment J., Lindwall A. K. Fact-checking and debunking: a best practice guide to dealing with disinformation. NATO Strategic Communications Centre of Excellence, 2021. 78 p. (дата звернення: 16.01.2026).